

Motion till riksdagen 2025/26:905

av Alexandra Völker (S)

Sällsynta diagnoser och rätten till jämlik vård

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslaget till handlingsplan för sällsynta hälsotillstånd bör antas och att samordningen av strategins genomförande bör säkerställas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till ett mer jämlikt ekonomiskt stöd till funktionshindersorganisationer som inte passar in i den rådande strukturen för bidragssystemen till föreningsverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Uppskattningsvis har 500 000 svenskar en sällsynt diagnos eller lever med ett sällsynt hälsotillstånd. För att en person ska definieras ha en sällsynt diagnos ska det gälla en ovanlig sjukdom/skada som leder till omfattande funktionshinder och som finns hos endast ett fåtal av befolkningen. I Sverige anses en diagnos vara sällsynt om den förekommer hos högst 5 av 10 000. Socialstyrelsens bedömning är att det finns mellan 6 000 och 8 000 kända sällsynta hälsotillstånd i Sverige.

Många av diagnoserna är syndrom, vilket betyder att flera olika symtom ingår. Detta leder till omfattande och komplexa funktionsnedsättningar, vilket innebär att den enskilde nödgas ha kontakter med många olika medicinska specialister. Att diagnosen dessutom delas av så få innebär att kunskapen om den ofta är bristfällig i den allmänna sjukvården.

Riksförbundet Sällsynta diagnosers medlemsundersökning år 2002 visade att 6 av 10 medlemmar upplever att kunskapsnivån inom vården inte är tillräcklig för att ge rätt behandling av det sällsynta hälsotillståndet. Nästan 7 av 10 uppger sig ha en syndromdiagnos, där det sällsynta hälsotillståndet kan ha effekt på mer än ett organsystem. Trots det har bara 2 av 10 en individuell vårdplan med tydlig målsättning som följs upp och

uppdateras regelbundet. Svaren är i stort sett identiska med svaren i de medlemsundersökningar som gjordes 2017 och 2019 samt den medlemsundersökning som genomfördes tio år tidigare. Undersökningarna visar på stora brister vad gäller sjukvården för personer som lever med en sällsynt diagnos.

Okunskapen kring de sällsynta diagnoserna är särskilt problematisk då det är grupper som har behov av kvalificerad vård genom hela livet. Samordning av hälso- och sjukvårdens resurser är grundläggande för att rätt diagnos ställs samt för att kompetent och likvärdig vård ges till dem som har sällsynta diagnoser. Behovet av att ”samla expertis för sällsynta sjukdomar” samt att ”organisera vårdvägar genom att samarbeta med relevanta experter inom landet eller vid behov utomlands” har även lyfts av EU:s ministerråd i deras rekommendation avseende sällsynta sjukdomar (2009/C151/02). Även Socialstyrelsen har i en rapport från 2010, Ovanliga diagnoser – Organisation av resurser för personer med sällsynta diagnoser, pekat på att den kvalitativa specialiserade vård som trots allt finns för sällsynta diagnoser är utspridd, sårbar och ojämnt fördelad över landet.

Att Socialstyrelsen nu, på regeringens uppdrag, tagit fram en strategi för området hälsotillstånd är därför ett viktigt steg. Strategin bör nu skyndsamt antas av regeringen. Det är därutöver oerhört viktigt att strategin kompletteras med tydlig styrning och mandat för att säkerställa att den inte bara blir ett pappersdokument. Det krävs ekonomiska resurser men framförallt tydlig samordning. Samordning för att koordinera insatser mellan regioner, myndigheter och vårdgivare. Samordning för att följa upp resultat och utkräva ansvar. Samordning för att driva kompetensutveckling och kunskaps-spridning. Utan struktur och ansvar kommer strategin inte att göra skillnad för de patienter som behöver det mest.

Gemenskap är styrka. Det är viktigt att få möta personer med samma eller en liknande diagnos för att utbyta erfarenheter och stärka varandra. Det är viktigt för att barn med sällsynta diagnoser ska ha möjlighet att träffa andra i samma situation. Det är viktigt för att unga vuxna diagnosbärare ska kunna få utbyta erfarenheter och få vänner. Det är viktigt att också barn med sällsynta diagnoser ska ha möjlighet att träffa andra i samma situation, att unga vuxna diagnosbärare ska kunna få utbyta erfarenheter och få vänner och att vuxna och äldre ska kunna få stöd av varandra och inte lämnas i ensamhet. Det är viktigt att tillsammans med andra med liknande diagnos kunna få lära sig om sin diagnos, få till sig forskning och få lära sig hur det svenska systemet fungerar och vilka rättigheter en har. Det är även viktigt att kunna gå samman för att som patienter kunna tala med en röst och stå upp för sina rättigheter.

För att kunna bedriva föreningsverksamhet är det viktigt med föreningsbidrag. För Riksförbundet Sällsynta diagnosers närmare 70 föreningar med sammanlagt 16 000 medlemmar är det dock sällan möjligt att ta del av dagens föreningsbidragssystem på vare sig nationell, regional eller lokal nivå. Skälet är att de alla är nationella och utan lokalföreningar. Lever man med en sällsynt diagnos är man ganska ensam i landet och kan därför inte bilda lokalföreningar, inte heller regionala, eftersom medlemsunderlaget är för litet. Det gör att diagnosföreningarna automatiskt hamnar utanför strukturen, vilket medför att föreningarnas förutsättningar att bedriva verksamhet begränsas påtagligt. Denna brist i bidragssystemet bör åtgärdas genom att en modell tas fram för att ge organisationsbidrag till nationella diagnosföreningar. Motsvarande bidragsmodeller i Danmark och Norge kan vara förebilder.

När det nu har bildats Centrum för sällsynta diagnoser (CSD) vid landets alla universitetssjukhus, och det i regeringens och SKL:s överenskommelse kring den nya

kunskapsstyrningen och nivåstruktureringen anges att brukarmedverkan ska ingå som en av grundpelarna, blir bristen på föreningsstöd särskilt problematisk. Brukarmedverkan blir svårt eller omöjligt att genomföra i praktiken eftersom brukarnas organisationer har ett ekonomiskt stöd som antingen är sämre än för andra förbund i samma storlek eller saknas helt. Det gör att det är svårt för organisationerna att samla sina medlemmar så som behövs för att säkerställa en god brukarmedverkan.

Alexandra Völker (S)